

А. С. Копайгора

*здобувачка III курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к. ю. н., доц. А. Л. Святошнюк

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ СТОРІН У ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до статті 16 Цивільного кодексу України, особа, чії цивільні права порушені, має право на їх судовий захист. До основних способів такого захисту належать: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відновлення порушеного права, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна або припинення правовідносин, відшкодування збитків, відшкодування моральної шкоди та оскарження незаконних рішень органів державної влади [1, ст. 16].

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан. У зв'язку з цим було внесення багато змін до чинного законодавства, зокрема до тих, що регулювали відносини сторін зобов'язальних відносин, тобто між боржниками та кредиторами.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX (далі – Закон № 2120-IX), було внесені зміни до Цивільного кодексу України, зокрема доповнивши його розділ

«Прикінцеві та перехідні положення» новим пунктом 18. Вказаним пунктом зазначено, що під час дії воєнного та надзвичайного стану в Україні, а також у тридцятиденний період після їх припинення або скасування, у разі прострочення виконання грошового зобов'язання позичальником за договором, за яким він отримав кредит (позику) від банку чи іншого кредитодавця, позичальник звільняється від відповідальності, передбаченої статтею 625 цього Кодексу, а також від обов'язку сплати неустойки (штрафу, пені) на користь кредитодавця (позикодавця) за таке прострочення. Додатково, зазначеним пунктом встановлено, що неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, які нараховуються відповідно до договорів з 24 лютого 2022 року за прострочення (невиконання, часткове виконання), підлягають списанню кредитодавцем (позикодавцем) [2].

Зокрема, внесених змін до Цивільного кодексу України, Законом № 2120-IX доповнено закон України «Про іпотеку» від 05.06.2003 р., де передбачаються заборона виселення з іпотечного житла переданих в іпотеку та закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 р., де встановлює, звільнення споживача кредиту від відповідальності за невиконання зобов'язань під час воєнного стану та ще протягом місяця після його завершення [2]. Споживачу не нараховуються штрафи та пеня та інші платежі, у разі невиконання зобов'язань за договором за прострочення (невиконання, часткове виконання) зобов'язань. Також забороняється підвищення процентної ставки за користування кредитом з причин, не зазначених у частині четвертій статті 1056-1 Цивільного кодексу України,

у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит у вказаний період, підвищення процентних ставок за користування кредитом [2].

Вказані зміни спрямовані на полегшення життя звичайних українців в умовах воєнного стану та в період післявоєнного відновлення. Крім того, важливу роль відіграє Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні» від 27.07.2022 р. який регулює особливості врегулювання простроченої заборгованості споживачів-військовослужбовців та їхніх родичів під час дії воєнного стану [4]. Цим законом було введено тимчасову заборону на врегулювання простроченої заборгованості для захищених категорій осіб та їхніх близьких під час дії воєнного стану в Україні та протягом 90 днів після його припинення.

Це саме стосується кредитних договорів, де передбачені додаткові гарантії під час воєнного стану, для інших цивільно-правових договорів (купівлі- продаж, оренди тощо) діють загальні правила. Тобто, щоб звільнитися від відповідальності за невиконання зобов'язання, сторона має довести, що це сталося через обставини непереборної сили, зокрема, через війну.

Також важливим нововведенням є призупинення певних строків на період дії воєнного стану, зокрема позовної давності та спеціальних строків для припинення зобов'язання поруки, які подовжуються на весь час воєнного стану.

У липні 2022 року був ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) під час воєнного стану» [3]. На нашу думку, цей закон призвів до негативних наслідків для кредиторів. Він запровадив заборону на примусове виконання виконавчих написів нотаріусів, що ускладнило стягнення майна на основі таких написів.

Таким чином, враховуючи зазначене, вважаємо, що законодавчі зміни, які відбулися у зв'язку введенням воєнного стану, захистив лише інтереси боржників, іншими словами призвели до значного звуження кола правових інструментів, якими могли користуватися кредитори для захисту своїх інтересів,

тобто кредитори залишилися поза увагою. Зокрема, було призупинено дію одного з найефективніших способів стягнення заборгованості – виконавчих написів нотаріусів.

Щодо кредитора, то до введення воєнного стану, у нього було більше гарантій виконання боржником зобов'язань. Це починається з самого договору, який забезпечує таке виконання, і закінчується різними способами примусу, які він може застосувати до боржника. Однак, після його оголошення, дані зміни в законодавстві створили дисбаланс між правами сторін зобов'язальних відносин.

Проте така правомочність може бути реалізована як у судовому, так і в позасудовому порядку. Щодо позасудових методів примусу, їх можна здійснювати через повідомлення або попередження про невиконання зобов'язань. Часто це використовують неналежно, спираючись на правову неосвідченість особи, щоб залякувати, шантажувати або вводити в оману. Якщо йдеться про судовий примус, як зазначалося вище, відповідно до статті 16 Цивільного кодексу України, у разі порушення договірних зобов'язань, кредитор має право звернутися до суду з вимогою про стягнення боргу. Для цього необхідно дотримуватися встановленої законом процедури [1, ст. 16]. Крім того, боржнику слід пам'ятати, що рішення суду не скасовує боргове зобов'язання, і його виконання має бути забезпечене.

Проаналізувавши вищевказане, можемо дійти наступних висновків, що введення воєнного стану та подальші зміни до законодавства суттєво вплинули на відносини між боржником та кредитором. Прийняття змін до законів надали більше захисту та додаткових прав боржникам, але при цьому обмежили права кредиторів, що вважаємо недоцільним, тому що призвело до значної нерівності між правами сторін у зобов'язальних відносинах. Хоч судовий захист залишається основним інструментом для кредиторів. Однак, судовий процес є більш тривалим та витратним, що може ускладнити стягнення боргів. Вважаємо, що законодавцю необхідно уважніше враховувати інтереси обох сторін при ухваленні законів, що регулюють їхні правовідносини. Також після завершення воєнного стану необхідно буде поступово відновлювати баланс між правами кредиторів та боржників.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану : Закон України від 27.07.2022 № 2455-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#Text>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо врегулювання простроченої заборгованості у період дії воєнного стану в Україні : Закон України від 27.07.2022 № 2459-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2459-20#Text>